

Metin KÂŞO
İçmimar ve Tasarımcı

Mekân Kültürü

bir beşik gibidir. Hayat evin bir köşesinde, bir odasında, dışarıdan soyutlanmış, korunmuş olarak başlar. Tıpkı ana rahmi gibi, yaşanan mekânın kendine özgü bir sıcaklığı vardır. Doğduğumuz evi, doğduğumuz odayı düşündüğümüzde o sıcak duygunun, o somut cennetin derinliğine dalmış oluruz.

İnsanoğlu, ilk zamanlardan beri yaşadığı mekânda, önce güvende olmayı, ısınmayı, uyumayı yani en basit şekilde de olsa, konforu sağlamayı amaçlamıştır. Sırtı ısındıktan, karnı doyduktan sonra insanlar, mekânı güzelleştirmeye, duygularını, endişelerini, gözlemlerini estetik anlayışına göre yaşadıkları mekâna taşımaya başlamışlardır.

Bu anlamda, Dünya'mıza genel olarak baktığımızda, Kuzey Amerika'da, Güney Amerika'da, Kutuplarda, Kuzey ve Güney Avrupa'da, Uzak Doğu'da, Asya'da, Afrika'da, Arap yarımadasında, Orta Doğu'da... Ve yaşadığımız Anadolu'da yaşayan insanları ve yaşam biçimlerini düşündüğümüzde, farklı coğrafyalarda yaşayan insanların dini, kültürel, ekonomik ve daha birçok nedenlerle değişik yaşam tarzlarına sahip olduğunu görürüz. Zaman içinde teknolojik gelişmeler, çağa ayak uydurma ve küreselleşen dünyada farklı kültürlerin de birbirlerini etkilediklerine tanık oluruz.

Kralların, imparatorların, dinin baskısı ve himayesinden kurtulmuş, ekonomik olarak doygunluğa ulaşmış, Rönesans'ı, Empire, Art Deco dönemlerini yaşayarak çağı önceden yakalamış, teknoloji ve malzemeyi keşfetmiş olarak, yeni duygu ve düşüncelerle birikimlerini ortaya çıkaran batı toplumlarının, yaşam ve mekân anlayışlarına baktığımızda, onların bir takım endişelerden kurtulmuş olduklarını, enerjilerini estetiğe ve daha mükemmeli arama ya yönelmiş olduklarını görürüz.

Bunun yanında, doğuya gittiğimizde, coğ-

rafi ve ekonomik etkenlerin yanında, mistik anlayışın egemen olduğunu hissederiz. Örf ve adetler, gelenek, görenek, din faktörleri ve duygusallık bütün yaşam biçimlerine tesir ederek toplumlari ve yaşadıkları mekânları önemli ölçüde yönlendirmiştir. Doğu ile Batı kültürleri arasında asırlar boyu köprü olmuş Anadolu'da Türk Evi ve mekân kültürünü inceleyecek olursak; Türk evinin, evin mimarisinden ayrı düşünülmecek geleneksel bir yapısının olduğunu görürüz. Türk evinde, iç hayatın tüm gereksinimlerini karşılayan 'mobilya', duvarlara ve daha genel olarak, mimariye yapışıktır. Mimariyi ev ortamına dönüştüren, yumuşak ve çok rahat minderler, alçak ve geniş sedirler, oturunca içine gömülen yastıklar ve kilimler söz konusudur. Bir diğer karakteristik unsur da gene mimari ile şekillenen oturma köşeleridir. Bunlar "eyvan" denilen, odalar arasında bulunan, mekânların avlu ya da bahçeye bakan "sofa" veya "hayat" adı verilen açık galerilerinde bulunan oturma sedirleridir. Osmanlı toplumunu ve sosyal hayatını anlatan seyahatnamelerde, o dönem Avrupa ülkelerinden gelmiş batılılar tarafından detaylı bir şekilde anlatılmıştır ve bu Mekân Kültürü, hala Batı'da Şark'ın en belirgin özellikleri olarak bilinir.

Türk evi denince sık sık bahsedilen bir başka özellik de 'sadelik'tir. Ve bu çok önemli özellik çok zengin evlerde ve hatta son dönemlerde saraylarda bile görülmektedir.

UBUCINI 1855'de "Türkiye" adlı kitabında şöyle demiştir : " *Türk evlerinde bütün odalar aynı sadelikte döşenmişti. Evin sahibinin en büyük lüksü, mülkün büyüklüğü, atların teçhizatı ve hizmetkârların sayısından ibaretti. Bu dünya görüşünde zengin yaşayıp, yeniçağ Avrupa'sındaki evlerde görülen abartı gibi asla olmamıştı. İmparatorluğun en zengin devirlerinde bile harcalamalar özel konutlara değil, hatta*

Mekân kültürü kavramı hakkında düşündüğümüzde, bu başlığının bizi sayısız yollara çıkarttığını görürüz. Genel olarak, bulunulan yer anlamına gelen mekân kavramını yaşanan bütün yerler için kullanabiliriz. Biz burada içinde yaşadığımız mekânı yani evimizi konuacağız. Esasen; dünyada yaşanan her alanı bir mekan olarak değerlendirebiliriz. Malikâne, köşk, ev, apartman dairesi, bir göz oda, bir çadır... Ne kadar kapı varsa, o kadar dünya var diye düşünüyorum. Ayrıca, o kapıların arkasında yaşanmışlıklar ve yaşananlar diğer insanların hep ilgi ve merak konusu olmuştur. Bana göre her ev ayrı bir dünyadır.

Fransız düşünür Gaston Bachelard, "Mekânın Şiiri" adlı kitabında evimizin, bu dünyadaki kendi köşemiz olduğunu dile getirir. Bachelard'a göre, yaşadığımız mekân, hayal gücümüzün korunağıdır. Hayal kurmayı deneyimlediğiniz mekânlar, yeni bir hayale dönüşür ve böylece yaşanan tüm mekânlar, yeni hayalleri besleyen bir kaynağa dönüşür. Şimdi, geçmiş ve gelecek duygusu yaşanan mekânlara yeni bir dinamizm getirir, o mekânları daha canlı kılar. Hayalimizde ev ya da oda kocaman

saraylardan bile daha çok, camilere, askeri tesislere, çeşmeler gibi kamuya açık yerlere yapılıyordu.”

Bu sadeliğin nedenini, yerleşikliğe sonradan geçişin bir neticesi olarak açıklayanlar olduğu gibi, aynı zamanda İslam dininin dünyevi olana önem vermemesi gibi genel bir düşünce ile açıklamakta mümkündür. Batılılaşma hareketleri ile birlikte, toplumda batılı kılık kıyafetlerden, setre pantolonlardan sonra, sedir’den koltuğa geçiş yapıldı. Bütün bu karakteristik unsurlar, toplumda yaygınlaşan batı zevki doğrultusunda, yavaş yavaş evlere girmeye başlayan tek tük mobilyalar ile şekil değiştirmiştir. Önceleri “mobilyalar” sadece statü göstergesi olarak satın alınıp, eski adetlerin devam edildiği, mobilyaların evlerde süs eşyası gibi durduğu ve hatta iskemle veya koltukların odalarda ‘sedir’den kalma bir alışkanlıkla duvarların önlerine çepeçevre dizildiği zamanlar geçirilmiştir. Üç boyutlu eşyalar ile birlikte yaşamaya alışamayan Türk insanının durumunu, Yahya Kemal ‘Aziz İstanbul’ adlı kitabında “*Bu ‘yeni sara’sıyla son asır Türkleri, kör kazmayı kaptılar, yıkılmadık ne resmi daire, ne konak, dağılmadık ne eşya kaldı ne de döşeme. Bereket versin Frenklerden her şeyi kaptığımız gibi son zamanlarda da eski Şark eşyasının, silahlarının, halılarının zevkini kaptık. Belki bu münasebet ile bir gün kendi eşyamızı sevmeye alışırız.*” diyerek çok güzel anlatmıştır.

İnkılâplar, ekonomik ve sosyal gelişmeler, kentleşme ile şekillenen Cumhuriyet Türkiye’sindeki yaşam biçiminde, Macar, Yahudi, Rum, Ermeni ve Türk ustaların yaptığı batı mobilyalarının kopyalarına tanık oluyoruz. Daha sonra kopyaların kopyalarının kullanıldığını da görürüz.

Bu devirde, mimarların yaptığı iç mekân tasarımlarının da genelde daha çok mimari anlayışta olduğunu söylemeliyim. Daha sonra, Güzel Sanatlar Akademisi’nin (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi) ve Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu’nun (Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi) İçmimarlık bölümlerinden eğitimlerini alan içmimarlarla Dünya ile yakınlaşan bir mekân kültürü oluşturulmaya başlanmıştır.

Orta Asya’dan başlayan, hep batıya ilerleme serüveninde, şehir hayatına geçen ve kültür değişikliklerine açık olan Türk insanı, dönem dönem batının popüler yaşantısını giyim kuşamından, saç şekline kadar özenerek tatbik etmiştir.

1970’li yıllardan başlayan senelerde, Amerikan filmlerindeki Bar-Amerikan olgusu bizde apartman dairelerinde bile yerli yersiz kullanılmıştı. Ayda bir iki defa içki içen veya hiç içmeyen kişiler bile salonun bir köşesine tabureleriyle birlikte bir bar ünitesi koymuşlardır. Hatta bu dönemde it-halat yasağı olduğu için, yurt dışından gelen insanlara viski ve yabancı sigara ısmarlanırdı. Uçakta verilen değişik renklerdeki küçük içki şişeleri ve bizdeki nane, muz likörleri barın vitrinini süslerdi. Boşalmış şişelere renkli sular doldurulur ve böylece içki koleksiyonu zengin gösterilirdi. Yasakların ve özentilerin insan yaşam ve mekân kültürünü nasıl etkilediğini göstermek adına bu örneği verebilirim.

İçmimar, tasarımcı ve mobilya mağazası sahibi olarak 1970 yılında İstanbul’da birkaç kişiydik. Ceviz, gürgen, dişbudak, zeytin gibi kaplama ve ağaçların dışında bir başka ağaç olmayan, mobilyada ve dekorasyonda kullandığımız diğer malzemelerimizi, aydınlatma elemanlarını, özel kulp, menteşe ve buna benzeyen bir dolu

materyalleri kendi çabamızla ve zorluklarla imal etmek için savaş verdik.

İçmimar ve tasarımcı olarak ben genelde, Osmanlı’daki sadelik, Biedermeier’deki güç, Art Deco’daki modernizmi Türk kültürüne uygun Batı çizgisiyle sentezleyerek yorumladım. Yaptığım içmimari uygulamalarında mekânı; mekânı belirleyen, kukaklayan kabuk ve içinde hareketli mobilya veya objeler olarak ikiye ayırıyorum.

Küreselleşen dünyada taklitçiliğe kaçmaktan kendi tasarım anlayışımızı, birikimlerimizden yola çıkarak dünyada var olduğumuzu, anlatmamız gerektiğini düşünüyorum. Bu yüzyılın sonunda gördük ki, koskoca dünya kucağımızdaki ekrana sığıverdi. Ya hala anneannemizin margarinini kullanarak, dünyadaki olayları hep kopya etmekle kalacağız, yada kültürlerin beşiği Anadolu’umuzda yaşamış mirasçısı olduğumuz, Hitit, Urartu, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı medeniyetlerin zenginliklerini sadece sözde değil, esasta yorumlayarak gerçek bir Türk tarzı ortaya çıkarmanın yolunu arayacağız. Maalesef günümüzde tek merkezden etrafa saçılan kültürlerin oluşturduğu tatsız bir dünyaya doğru gidiş olduğunu görüyor ve doğrusunun değişik kültürlerin bir araya gelerek oluşturacakları zengin ve lezzetli bir dünya olması gerektiğini düşünüyorum.

Pervin - Metin Kaşo Evi